

STRAND KOMMUNE

PLAN FOR ARBEID MED SPRÅK OG SPRÅKLØYPER

JØRPELAND BARNEHAGE

INNHold

1.0 Innledning	
1.1 Hva sier Rammeplanen?.....	
1.2 Hva sier årsplanen vår?.....	
2.0 BRAVO-leken.....	
3.0 Språkløyper.....	
3.1 Organisering av arbeid med språkløyper.....	
3.1.1 Initieringsfasen.....	
3.1.2 Implementeringsfasen	
3.1.3 Institusjonaliseringsfasen	
3.2 Satsingsområde.....	
3.2.1 Valg av område.....	
3.2.2 Mål.....	
3.2.3 Kjennetegn på god praksis.....	
3.2.4 Verktøy for måloppnåelse.....	
3.3 Evaluering.....	
4.0 Språkutvikling hos barn.....	
5.0 Flerspråklige barn.....	
6.0 Språk og talevansker.....	
6.1 Talevansker.....	
6.2 Språkvansker.....	
7.0 Voksenrollen.....	
8.0 Plan inndelt i alder.....	
9.0 Begreper – oversikt.....	

Evalueringsskjema for pedmøter og avdelingsmøter

1.0 Innledning

Denne planen er laget for at barnehagen skal ha kunnskap om språkutvikling til barna, og at vi har en felles forståelse for hvordan vi jobber med barna for at de skal få nå sitt fulle språklige potensiale.

Vi tar hensyn til hva rammeplanen sier, og årsplanen vår sier også noe om hvordan vi jobber med språk. Språk er et av hovedfokusområdene til Jørpeland barnehage.

Vi har også valgt å ta med litt om språkutvikling og språkvansker hos barn, slik at vi alle i barnehagen kan ha en forståelse av hvordan språkutviklingen arter seg og hva det vil si å ha språkvansker, ufaglærte som barne- og ungdomsarbeidere og barnehagelærere.

Et av de viktigste satsningene vi har er språkløyper. Dette er en nasjonal strategi for språk, lesing og skriving 2016–2019, og ble lansert høsten 2016. Den nasjonale strategien for språk, lesing og skriving har som mål å styrke personalets kompetanse innen språk, lesing og skriving. Gjennom språkløyper får man kompetanseutviklingspakker som vi kommer til å bruke på personalmøter for å heve kompetansen i Jørpeland barnehage. Innbakt i denne planen lages en egen plan for språkløyper hvor vi utdyper hvilke områder vi har valgt å jobbe med, og mål for disse.

1.1 Hva sier Rammeplanen?

Rammeplanen sier at gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer.

Barnehagen skal også bidra til at barn leker med og utforsker språk, og få erfaringer med ulike formidlingsmåter.

Gjennom språk skal barnehagen bidra til at barna uttrykker sine følelser, tanker og meninger, og at språk blir brukt til å skape gode relasjoner og lek mellom barna. Barnehagen skal bidra til at barna videreutvikler sin begrepsforståelse, får erfaringer med rim, rytme, lyder og ord, og møter et mangfold av eventyr og fortellinger.

Personalet må skape et variert spåkmiljø, synliggjøre språklig og og kulturelt mangfold. Vi må invitere til ulike typer samtaler, der barna får anledning til å delta aktivt. Vi i personalet skal støtte barns lek med og utforskning av skriftsspråket.

1.2 Hva sier årsplanen vår?

Årsplanen vår sier at språket er et kommunikasjonsmiddel, et redskap for tenkning, og et

uttrykk for egne tanker og følelser. I samhandling mellom barn er det viktig å bli forstått og få mulighet til å uttrykke seg.

Målene våre for språk er at barna opplever et rikt og variert språkmiljø i barnehagen, gjennom samtaler, høytlesing og varierte aktiviteter. Og at alle barna har en god språkutvikling ut fra der de er.

Slik jobber vi for å nå målene våre:

- Voksne har kunnskap om språkutvikling.
- Dele barna i grupper. Da får en tid og rom til å samtale med barna, stille åpne og undrende spørsmål.
- Legge vekt på å snakke seint og tydelig, repetere viktige beskjeder.
- Redusere støy. Voksne må være gode rollemodeller på dette. Snakke med rolig stemme, ikke rope.
- Høytlesing. Vi vil prioritere tid og rom til å lese bøker med barna. Det er også et godt utgangspunkt for en god samtale rundt det en leser.
- Sette av god tid og bruke alle rutinesituasjoner til å språksette handlinger. Dvs sette ord på det som skjer, det vi gjør, ser og opplever.
- Felles opplevelser og erfaringer hvor barna får brukt alle sansene, se, ta på, lukte og smake og sette ord på det.
- Bruke mye sang og musikk, rim og regler i hverdagen.
- Språkgrupper oppdelt etter hvor langt barna er kommet språklig. Vi kartlegger alle tospråklige tidlig på høsten, og sammen med en samtale med foreldrene får vi da et bilde av hvor langt barnet har kommet språklig.

2.0 BRAVO-leken

I Jørpeland barnehage bruker vi BRAVO-leken som et verktøy til barnas språkutvikling.

Det er en aktiv og utviklende lek med begreper som utforskes med alle sansene. Hovedmålet med alle Bravo-aktivitetene er å legge et solid grunnlag for en god språkutvikling. Ord, bokstaver og bilder kombinert med sanseopplevelser og morsomme aktiviteter, bedrer barnets språklige bevissthet og øker både ordforråd og forståelse. Samtidig får barnet motoriske utfordringer og en herlig opplevelse av å mestre.

I BRAVO-leken har man 3 stasjoner som barna skal innom sammen med en voksen. Slik kan det se ut:

Start gjerne runden ut fra en samlingsstund. Da vet barnet hvor hun skal starte runden hver gang, og det blir lettere å organisere for deg.

Plasser tre kategorier av ord og/eller bokstaver i en trekant på gulvet. Avstanden regulerer du ut i fra hvor mobilt barnet er. Inviter barnet til å være med å leke, og si at hun skal sette

seg på startstreken (der hvor samlingsstunden pleier å være) ved den første stasjonen og se på deg.

På den første stasjonen viser du for eksempel ord- og bildekort om dagligvarer. Si: «Nå skal du få se noen dagligvarer (kategorien står i nedre høyre hjørne på baksiden av kortene)». Vis ordbildene i høyt tempo mens du sier ordene høyt. Dersom du blar bakfra kan du se hva som står på kortet på baksiden. Snu kortene og vis bildene i høyt tempo, mens du sier ordene. Snu kortene igjen, stakk dem litt, og vis ordene en gang til. Velg et av ordene, og la ungene få smake, lukte, kjenne, se og høre på konkretene.

bravo®

3.0 Språkløyper

Språkløyper er en nasjonal strategi for språk, lesing og skriving 2016–2019, og ble lansert høsten 2016.

Kunnskapsdepartementet står bak strategien, og Lesesenteret har fått ansvar for gjennomføringen, i samarbeid med Skrivesenteret og Utdanningsdirektoratet.

Den nasjonale strategien for språk, lesing og skriving har som mål å styrke personalets kompetanse innen språk, lesing og skriving. Gjennom språkløyper får man kompetanseutviklingspakker som vi kommer til å bruke på personalmøter for å heve kompetansen i Jørpeland barnehage.

Bakgrunnen for at språkløyper ble utviklet er at:

- 16 % av norske 15-åringer ligger på et lesenivå som er under "kritisk grense".
- Guttene skårer lavere enn jentene i lesing.
- Elever med innvandrerbakgrunn skårer lavere i lesing enn elever med norsk bakgrunn.
- Barn og elever som strever med språk, lesing og skriving blir ikke alltid oppdaget tidlig nok.
- Høyt presterende elever får ikke alltid nok utfordringer og støtte.

Det unike med denne strategien er at det for første gang blir satset systematisk både på barnehage og alle trinn i grunnskole og videregående skole i samme strategi. I strand kommune er barnehagene og grunnskolene med på satsningen. Håpet er at tidlig stimulans

av språksvake barn gjennom språkløyper vil resultere i flere elever på høyere mestringsnivå i skolen. Jørpeland barnehage starter opp med språkløyper ved nytt barnehageår august 2017. Les mer om språkløyper på: www.sprakloyper.no.

3.1 Organisering av arbeid med språkløyper

Dette barnehageåret 2019-2020, er vi fortsatt i Institusjonaliseringsfasen. Her er hva som er blitt gjort for å komme dit:

DATO	HVA	HVORDAN	HVEM
Planleggingsdag 15/8-18	Oppsummering av språkløyper så langt. Hva har vi lært og hva har vi gjort?	Øvelse	Virksomhetsleder
1. oktober 2018	Økt 8: Å lese tekster med gjentakende mønster. Samlesing med de yngste barna og tekstskaping med de eldste.	Ordforråd Video Artikler IGP-arbeid Oppdrag	Tina
5. november 2018	Økt 9: Samtalen som arbeidsform Invitere barn til å snakke om sine egne tanker og observasjoner rundt bøker.	2 Artikler IGP-arbeid Oppdrag	Tonje

VÅR 2019

DATO	HVA	HVORDAN	HVEM
7. januar	Økt 10: Foreldresamarbeid. Vi legger en videre plan for å etablere en kultur for lesing for personalet, barna og foreldre.	Erfaringsutveksling: Leselogg Artikkel: Kultur for lesing Analyse av egen praksis Artikkel: Foreldresamarbeid IGP-Arbeid	Carlos
4 februar	Ny pakke: Språkhverdag Økt 1: Barns språkutvikling. Vi skal se nærmere på språklig deltakelse som forutsetning for barns språkutvikling	Quiz Video: Barns språkutvikling IGP	Virksomhetsleder
25. mars (pl.dag)	Økt 2: Hverdagssamtalen Refleksjon over barns språklige deltakelse i hverdagssamtaler	Video: Språkstimulering 2-åringer Artikkel: Hverdagssamtaler IGP	

3.1.1 Initieringsfasen

4. mai 2016	Forslag på lederforum om å starte opp språkløyper.
August 2016	Arbeidsgruppe opprettes. De skal utarbeide overordnet strategiplan for språkløyper i Strand kommune.
3. oktober 2016	3. oktober i 2016 – presentasjon av språkløyper + demo av hvordan øktene ville se ut. Det ble tatt godt i mot av hele personalet. Dette var noe alle kunne engasjere seg i.
6. og 7. oktober 2016	Felles studiertur til UiS (lesesenteret i Stavanger) for styrergruppen.
19. april 2017	Oppstartssamling Clarion Hotel Energy - hvem, hva, hvordan? Styrergruppen
20. april 2017	Utviklingsseminar. Ressurspersoner i barnehagen deltar. (Ida, Tina og Tonje – kun Tina på dette seminaret)

3.1.2 Implementeringsfasen

Ved nytt barnehageår i august 2017 startet vi opp med språkløyper for fullt. Vi jobber jevnlig gjennom hele barnehageåret med øktene som er satt opp. For å holde dette varmt og for å følge opp oppdragene vi får har vi satt på språkløyper som fast tema på pedledermøtet og på avdelingsmøtene – hvordan går det nå, og hvor er vi?

Vi skal også gå igjennom en ståstedsanalyse på kommunikasjons og språk, slik at vi ser hvor skoen trykker hos oss, og hvor vi må bli bedre.

August 2017	Første utkast på den overordnede planen for språkløyper kommer fra arbeidsgruppen.
5. oktober 2017	Utviklingsseminar. Ressurspersoner og styrer i barnehagen deltar.
22. oktober 2017	Vi ferdigstiller planen for språkløyper i Jørpeland barnehage
4. desember 2017	Lærende nettverk – hvem, hvordan og hvorfor! Ressurspersoner og styrer i barnehagen deltar.

3.1.3 Institusjonaliseringsfasen

Det blir faglig arbeid rundt gutter og flerspråklige barn på pedmøtet og avdelingsmøtene. Alle de ansatte skal gjennom det samme. Vi tar med oss arbeidsmetoder fra utviklingsseminarene.

Vi henger opp oppdragene tilgjengelig på avdelingene for å holde fokus på oppdragene vi får. Vi går i språknettverk sammen med de andre barnehagene i Strand kommune.

Språkløyper skal bli en del av hverdagen og skal jobbes med i både planlagte og ikke-planlagte aktiviteter. Styrer har overordnet ansvar for holde arbeidet i gang sammen med de pedagogiske lederene, og da særlig med ressurspersonene for språkløypene i Jørpeland barnehage (Tina og Tonje). Ped.lederene skal ta med faglig arbeid rundt språkløyper fra pedmøtene til avdelingsmøtene slik at alle går gjennom det samme. Hele personalet har ansvar for å følge opp arbeidet med språkløyper.

3.2 Satsingsområde

3.2.1 Valg av område

I Jørpeland barnehage har vi blitt enige om å satse på flerspråklige barn, da vi er den barnehagen i Strand, sammen med Bekkevegen, som har flest flerspråklige barn i barnegruppen. Derfor ble det et naturlig valg for oss.

I tillegg ønsker vi å satse på gutter. Vi opplever at guttene vi har i barnehagen er opptatt av å lese, og i tillegg ser vi at spesielt de eldste guttene også velger bordaktiviteter på lik linje med lek på gulvet. Dette ønsker vi å holde på, slik at guttene får samme forutsetninger som jentene.

3.2.2 Mål

Mål 1: Personalet skal bli mer bevisste på barnas interesser, og sørge for at guttene får samme muligheter for språkutvikling som jentene får.

Mål 2: Vi skal styrke språkforståelsen til de flerspråklige barna, og de skal få det de trenger av språkstimulerende aktiviteter og oppfølging for å nå sitt beste språklige potensiale.

3.2.3 Kjennetegn på god praksis

I arbeid med gutter:

- Vi tar hensyn til barnas interesser og jobber på barnas premisser - medbestemmelse
- Engasjerte voksne i aktivitetene og lek – læring gjennom lek
- Tydelige beskjeder til barna – sørge for at alle får med seg hva som blir sagt
- Alle barna må få bli lest for og ha en samtale med en voksen hver dag

- De voksne bygger gode relasjoner med alle barna
- Bruke konkreter sammen med bøker og eventyr
- De voksne gir rom for at barna kan komme med egne erfaringer, spørsmål og annen samtale under høytlesning
- Personalet jobber med og diskuterer kjønnsforskjeller i Jørpeland barnehage
- Voksne passer på å ha varierte aktiviteter. Ikke glemme de typiske aktivitetene som gutter gjerne trekkes mot. For eksempel snekkring, saging, spikking eksperimenter, osv.
- Ha flere aktiviteter ute – språkstimulerende aktiviteter og arbeid med andre fagområder i rammeplanen kan også jobbes med ute. Variasjon.
- Bruke humor gjennom bøkene – tåle at tiss, fis og bæsje er morsomt
- Lesing er obligatorisk også i barnehagen. Sette krav slik at alle får ta del i lesing
- Skape forventninger av en bok på forhånd. Snakke om bildene før man leser boka

I arbeid med flerspråklige barn:

- Vi navngir alt vi gjør gjennom hele dagen. Garderobesituasjoner, i lek, ved måltid osv. Eks: «Nå tar vi på den grønne buksen som far hadde med seg i dag»
- Bruke konkreter når vi lese bøker, har eventyr osv.
- Bruke masse spill, f. eks. lotto og memory – snakke om bildene vi finner
- Være tett på barna gjennom språkgrupper og lekegrupper
- Bruker sangleker aktivt
- Ha bøker liggende tilgjengelig for barna, og ha forskjellige bøker som krever ulik type språklig kompetanse. Vi må også finne bøker som fanger barna
- Ha en fast leseplass hvor det ikke skal være annen lek
- Skape forventninger av en bok på forhånd. Snakke om bildene før man leser boka
- Ha bilder på avdelingen (enten på veggen eller på tv-skjermen) av tidligere aktiviteter slik at de kan være til støtte for å snakke om hva vi har gjort. Ha bilder av barna på avdelingen hengende oppe.
- Vi samarbeider med spes.ped-lærere slik at vi vet hva som jobbes med i timer og språkgrupper
- Bruker tur-dager som en gyllen mulighet til språktrening. Se på, ta på, føle. Vått kaldt, ulike dyr, gress osv.
- Gi barna møter med sitt eget morsmål i barnehagen, slik at selvfølelses styrkes – all barnas språkkompetanse er viktig!
- Vi samarbeider med foreldre, og skriver ned ord vi jobber med på de språkene vi har på avdelingen.

3.2.4 Verktøy for måloppnåelse

I arbeid med gutter:

- Det viktigste verktøyet er oss selv. Vi må sørge for at vi gir gutter varierte aktiviteter og at vi på en arbeidsplass der de fleste av oss er kvinner, ikke glemmer de typiske aktivitetene som mange gutter gjerne velger. På samme måte må mennene i barnehagen være bevisste på at de også leser mye for barna, slik at barna også får mannlige rollemodeller som leser.
- Flytte noen av gulvaktiviteter opp på bordene, siden mange gutter ofte velger vekk bordaktiviteter. For eks. har vi legoen oppå bordene i stedet for på gulvet.
- Språkløyper
- BRAVO – bokstaver og ord. Forberedelse til lesing og skole
- Villkatten
- Varierte bøker slik at barna kan finne lesestoff som fenger
- Snakkepakken

I arbeid med flerspråklige:

- Språkløyper
- Ekstra språkressurs i barnehagen (styrket barnehage)
- BRAVO – bokstaver og ord.
- Villkatten
- Kartlegging av språkferdigheter og forståelsen til hvert enkelt barn:
  - Tras – Vi har to ulike typer tras i barnehagen, et aldersinndelt og et uten alder. Det uten alder kan være greit å bruke på eldre barn, som akkurat har begynt i barnehagen, og ikke har noe særlig norsk-språk enda og alder blir urelevant.
  - Vis hvad du kan – språkscreeningstest for flerspråklige barn
- Konkreter (Se skap på kjøkken, eller lag egne esker som hører til eventyr og fortellinger)
- Foreldresamarbeid. Bruk gjerne tolk
- iPad med språkapper
- lexin.udir.no – ordbøker fra bokmål og nynorsk
- Språktrappa – pedagogisk planleggingsverktøy for å sikre systematisk språk- og begrepslæring
- Lesesenteret sine forskningsartikler og annen nyttig informasjon på hjemmesiden deres
- Udir.no

3.3 Evaluering

Vi har et eget skjema som skal gjøres på pedmøtene og avdelingsmøtene to ganger i halvåret. Se skjema helt bak i dokumentet.

4.0 Språkutvikling hos barn

Et barns hørsel utvikles i 30. svangerskapsuke, og allerede fra fødsel kjenner barna igjen mors stemme fra andres. I magen er barnets bevegelser synkronisert med talerytmen til mor.

Den første kommunikasjonen mellom barn og voksne skjer gjennom kroppsspråket, gjennom blikk-kontakt, gester, mimikk og smil. Lenge før barnet har en forståelse for hva ord betyr, erfarer den at språklyd er noe som hører med i alle situasjoner – stelling, byssing, når det gråter og når det smiler.

For oss som jobber i barnehage er det viktig å følge med på barnas utvikling. For å kunne gjøre det er det viktig å ha et fagspråk som gjør det mulig å beskrive utviklingen (se begrepsforklaringer bakerst i planen). I store trekk kan barns språkutvikling deles inn i 3 faser (hentet fra Høigård, 2015). I de ulike fasene antydes det også alder, men det er viktig å huske at barn både kan ligge foran eller etter den alderen barnet er i, uten at det trenger å være unormalt.

Inndelingen tar utgangspunkt i hva barna selv klarer å uttrykke, og starter derfor ved 1-års alderen, selv om språkutvikling faktisk starter fra barnet er i magen!

Systemlæringsfasen

I 1-3 årsalderen lærer barna det grunnleggende systemet i språket.

Semantikk: Når barnet er rundt 1 år bruker mange barn sine første ord i referensiell funksjon – det vil si at barnet refererer til eller informerer om noe utenfor både avsender og mottaker. Ordene de bruker er knyttet til de tingene og handlingene barna får erfaring med. Ordlæringen går seint i starten, men så følger en intens «ordsamlerperiode».

Fonologi: Barna tar etter hvert i bruk de fleste av morsmålets lyder når de kommuniserer. Hos norske barn er det ofte rulle-r, s-lyden, sj-lyden og kj-lyden som gjenstår. Noen sliter også med k-lyden og g-lyden. Kopp blir til topp, gutt til dutt.

Morfologi: Barna tar i bruk hovedreglene for setningsstrukturen, men unntakene gjenstår. Derfor sier de gjerne «håndene» og «brorer», «syngte» og «storere».

Syntaks: Barna lærer de grunnleggende setningsstrukturen, men den komplekse setningsstrukturen gjenstår.

Det er kun tekstnivået i språket barnet ikke har fått ordentlig fatt på enda.

Systemstabiliseringsfasen

I denne fasen forbedrer og stabiliserer barnet kunnskapen og ferdigheten innenfor alle delsystemene av språket. For de fleste skjer dette i 4-6 årsalderen.

Semantikk: Ordforrådet og begrepsforståelsen vokser kraftig hos alle barn i denne perioden. Her kan det allikevel utvikle seg store forskjeller mellom barn. Årsaken til det er hovedsakelig som en følge av at de vokser opp i ulike språkmiljø. Derfor blir det vår oppgave i barnehagen å prøve å forminske disse forskjellene – og jobbe systematisk med språk.

Fonologi: I denne fasen får barna på plass resten av språklydene. Her kan s-lyden være et unntak, da den er vanskelig i tannfellingstiden.

Morfologi: De fleste uregelrette bøyingsmønstrene faller på plass: «hendene», «brødre», «sang» osv. Barna oppdager også systemet for hvordan ord er laget. Dette kan resultere i kreative orddannelser som for eksempel «å bål» (lage bål) og «å brude seg» (gifte seg.)

Syntaks: Barna mestrer lengre og mer komplekse setninger. De tar i økende grad bruk av *funksjonsord*. Men enda kan noen ha utfordringer med enkelte syntaktiske konstruksjoner.

Tekst: Mot slutten av denne perioden begynner barna å nærme seg tekstnivå i språket, både når det gjelder tekstbinding og når det gjelder å bygge opp innhold.

Tekstutviklingsfasen

Den tredje store fasen handler om å mestre språkets tekstnivå. Dette skjer i 6-9 årsalderen.

5.0 Flerspråklige barn

I Jørpeland barnehage har vi mange flerspråklige barn, og mange forskjellige land er representert. Som alle andre barn vil de fleste flerspråklige si sine første ord når de er rundt et år, og ved toårsalderen kan de fleste sette sammen to ord til en setning. De har den samme utviklingen man ser hos barn som kun lærer et språk.

Det er ikke uvanlig at flerspråklige barn blander grammatikken eller blander ord fra begge språkene. Noen grunner til dette kan være at de ikke enda har klart å skille mellom de ulike språkene eller at de savner ord på det ene eller andre språket. Barnet bruker sin totale språkkompetanse! Det er viktig å være klar over at et barn kan ha et fullverdig språk på sitt morsmål, selv om det norske språket ikke er like utviklet. Er man usikker på om barnet har språkvansker er det viktig å snakke med foreldrene om hvordan språket er på morsmålet. Har barnet også et dårlig utviklet morsmål, kan det være grunn til bekymring. Har barnet et aldersadekvat morsmål er det ingen grunn til bekymring, men da må vi se på hva vi kan gjøre i barnehagen og hvordan vi kan jobbe for å legge et godt grunnlag for språkutviklingen til dette barnet.

Myter om flerspråklige barn

- Å lære to språk fører til problemer med barnets språkutvikling.
Feil. Tospråklige barn utvikler språk på samme måte som andre barn.
- Å blande språk er et tegn på forvirring.
Feil. Barna lærer tidlig å skille mellom språkene, og de har kontroll på hvem de skal snakke hvilket språk til. Å blande språkene er en naturlig del av språkutviklingene deres, og starter allerede ved «bale-stadiet» på småbarnsavdeling.
- Flerspråklighet gjør det vanskeligere for barn med språkvansker.
Feil. All forskning viser at det å lære, og bruke to språk ikke påvirker språkvanskene negativt. Et barn med språkvansker vil sannsynligvis ha vansker på begge språk.
- Flerspråklige barn har et dårligere ordforråd.
Tja. Barnet vil kunne ha et dårligere ordforråd på det ene språket, men når begge språkene testes er det samlede ordforrådet vanligvis ikke mindre.

Fordeler med flerspråklighet

- Flerspråklighet er nødvendig når man skal kommunisere med mennesker med forskjellige språk – Familie, venner, skole ....
- Mye tyder på at det kan gi kognitive fordeler å vokse opp to- eller flerspråklig (Bialystok 1992, 2010) – Vekslingen mellom to ulike språk trener opp viktige kognitive evner (såkalte eksekutivfunksjoner) som gir flerspråklige barn et kognitivt forsprang på enspråklige barn

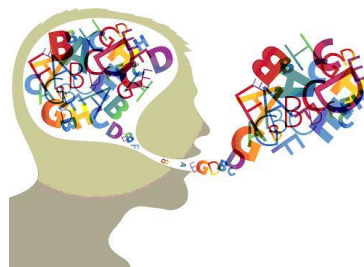
Hentet fra «Tidlig flerspråklighet: Muligheter og utfordringer for barnehagen» av Else Ryen og Hanne Gram Simonsen.

6.0 Språk- og talevansker

6.1 Talevansker

Talevansker kan opptre alene, eller de kan være en tilleggsvanske hos barn med visse diagnoser. De kan også opptre sammen med mer omfattende språkvansker.

Artikulasjonsvansker: I den normale språkutviklingen vil alle barna gå gjennom faser der de forenkler lydsystemet på ulike måter inntil de har fått uttalen av alle lydene på plass. De vanligste forenklingene er utelating, erstatning, tillegg eller ombytting av lyder. Siden dette er en del av normalutviklingen, kan man ikke kalle det artikulasjonsvansker før barnet har passert den alderen da uttalen av de enkelte lydene normalt er lært. (Se systemstabiliseringsfasen).

Stemmevansker: De vanligste stemmevanskene består i at stemmen er hes, anstrengt svak og lite klangfull, nasal, eller at stemmeleiet er for høyt eller lavt. Feil bruk av stemmen er den vanligste årsaken til stemmevansker. En årsak kan være støy og stress i miljøet som gjør at barnet må rope og skrike mye for å overdøve støyen. Årsaken kan også komme av personligheten – misbruk av stemmen ser ut til å forekomme mest hos aktive, pågående og utadvendte barn som bruker stemmen mye og intenst. Følelsesmessige problemer kan gi seg uttrykk i feil stemmebruk. De voksne må være gode rollemodeller i barnehagen – om vi roper, så roper barna. Når et barn har stemmevansker kan det fort bli mye oppmerksomhet rettet mot stemmen til barnet, i stedet for det barnet sier. Dette må vi være bevisste på, slik at dette barnet også opplever å bli sett.

Stamming: Stamming er brudd i taleflyten. Ord, stavelser, lyder og munnstillinger blir gjentatt, forlenget eller blokkert. Ofte blir det også brudd i øyekontakten. For de fleste er det stor følelsesmessig belastning å stamme – det er ikke uvanlig å føle både usikkerhet, skam, og redsel. Stamming starter vanligvis i 2-5 års alderen. Stamming kan variere sterkt hos en og samme person, og det kan virke som stammingen hos barn er sterkest når de voksne har dårligst tid! Det er viktig å være klar over påvirkningen voksnes oppførsel har på barn. På samme måte som et barn med andre talevansker, er det viktig å ha fokus på innholdet i det barnet sier, og ikke kommentere måten det sies på. I tillegg skal man la barnet fullføre det han har tenkt å si, da det er viktig at de får oppleve å komme språklig i mål selv. Det er fort gjort av voksne å fullføre setningen barnet har tenkt å si, for å skåne barnet. Det er viktig å holde blikkontakt med barnet – dette signaliserer interesse for taleren. Å se vekk kan tolkes som avvisning. Det er viktig at vi ikke unngår å stille spørsmål og gå i samtale med barnet som stammer – språkutvikling og læring skjer gjennom aktiv deltakelse i samtaler!

Småbarnshakking: Fra 2-5 årsalderen er det vanlig å ha problemer med rytme og flyt i talen. De gjentar ord og uttrykk, de nøler og famler, og har pauser på feil sted. Dette kalles småbarnshakking eller stotring, og er ikke det samme som stamming. Eksempel i en rollelekrepplikk: *Ne-/nei, me/me sko se / sko se på teve, for/for i dag var/var me syke / i dag var meg og deg syke.* Småbarnshakking går over av seg selv. Det kan være vanskelig å skille begynnende stamming fra småbarnshakking, men småbarnshakking er mest preget av at det er hele ord og ordgrupper som blir gjentatt, særlig i begynnelsen av en setning, mens tegn på begynnende stamming er at deler av ordene (stavelser og lyder) blir gjentatt. Begynnende stamming vil også gjerne øke når barnet opplever press eller spenning.

Hentet fra Høigård, 2015.

6.2 Språkvansker

Språkvansker kan vi si at handler om forståelsen og bruk av ord. Det kan være vansker med grammatisk struktur (morfologiske og syntaktiske vansker), vansker med ordforråd (semantiske vansker) og språklydvansker (fonologiske vansker) og vansker med bruk av språket (*pragmatiske vansker*).

Semantiske vansker:

Barn med semantiske vansker har vansker med å forstå innholdet i det som blir sagt, og å selv gjøre seg forstått. De har vansker med å danne begreper, og dermed vil også

ordforrådet deres bli lite. De har særlige problemer med funksjonsordene, som kanskje ikke læres i det hele tatt (den, om, på, og osv.).

Morfologiske vansker:

Barnet oppfatter ikke at bøyning av substantiv, verb og adjektiv delvis endrer ordets betydning. For eksempel at *-er* i *katter* betyr at det er flere katter, eller at *-te* i *spiste* betyr at handlingen spise er avsluttet. Barnet vil kanskje kunne si: *katt spise*.

Syntaktiske vansker:

Ved syntaktiske vansker har man ufullstendige eller manglende evne til å produsere setninger eller til å oppfatte setningsmening. Når ord kombineres på ulikt vis, for eksempel «*katten spiser*» og «*spiser katten?*», så kan det være vanskelig å få tak i de forskjellige betydningene. Noen barn lager gjerne bare to- til treordsytringer. Disse vanskene kan henge sammen med et dårlig ordforråd.

Fonologiske vansker:

Barn med fonologiske vansker kan gjerne uttale de enkelte språklydene, men har vansker med å utnytte forskjellen mellom språklydene til å skille ord fra hverandre. Det er allikevel sannsynlig at barn med fonologiske vansker også har problemer med å uttale språklydene.

Pragmatiske vansker:

Pragmatiske vansker er vansker med bruken av språket. Det kan være vansker med å tolke den sosiale konteksten, forstå/tilpasse seg kulturbestemte regler, ikke mestre turveksling eller andre krav til en dialogpartner. Barnet kan også ha vansker med å tilpasse seg samtalepartnern, eller å gi til kjenne at det forstår eller ikke forstår. Her kommer også bruk og tolkning av kroppsspråk inn. Barn med pragmatiske vansker oppleves som vanskelig å snakke med.

7.0 Voksenrollen

For å gi den best mulige støtten og tilretteleggelsen for at barna skal utvikle språk og språkfortståelse er det viktig at vi i personalet er gode språklige rollemodeller.

Det aller viktigste å ha i bunn er gode relasjoner til barna. Lære barna å kjenne ordentlig. Ha grenser, men kjærlighet. Være sammen med barna i lek, og være på barnas nivå.

En god språklig rollemodell i Jørpeland barnehage:

- Setter ord på alt en gjør i hverdagen. Unngår å bruke ord som «den», men benevner gjenstander med sitt rette begrep (eks: «Kan du sende meg kaviaren som står bak melkekartongen?»).
- Leser mye bøker, og bruker ulike måter å formidle dem på (konkreter, skuespill osv.)
- Er tålmodig og bruker tid på samtaler med barna under måltid, påkledning og ellers i løpet av dagen.

- Ser det enkelte barnet og hva deres behov er. Gi beskjeder med en instruksjon om gangen til de som trenger det, for eks; «Nå må du gå å vaske hendene» i stedet for «Nå må du gå å vaske hendene, og så sette deg på plassen din».
- Er til stede og har et imøtekommende kroppsspråk. Være imøtekommende når barna tar initiativ til samtaler.
- Bruker sanger, rim, regler, dikt, eventyr, spill, bilder, konkrete og andre språkstimulerende aktiviteter/verktøy.

8.0 Plan inndelt i alder

	Mål - hentet fra rammeplanen	Arbeidsmåter	Materiale som kan brukes	Vær spesielt oppmerksom dersom barnet
1 år	Barna skal få varierte og rike erfaringer med språk.	<ul style="list-style-type: none"> - Enkle rim og sanger. Gjerne instrumenter - Dele i grupper - Sette ord på det man gjør og det som er rundt oss - Bruke enkle bevegelsessanger - Lese i pekebøker - Tegn til tale (?) 	Snakkepakken Bravo-leken Instrumenter Bilder og konkrete	<ul style="list-style-type: none"> • Har mangelfull interesse for språk • Ikke bruker ettordsytringer (ved 1,5 årsalder).
2 år	Bidra til at barna lytter, observerer og gir respons i gjensidig samhandling med barn og voksne	<ul style="list-style-type: none"> - Dele i grupper - Lytte, filosofere og samtale i hverdagen. (vrimeleøkene?) - Leke enkle leker med instruksjoner. For eks; Trekke kort – barna gjør det som står på kortet (syng en sang, sette hendene på hodet osv.) - Korte og enkle eventyr 	Snakkepakken Bravo-leken Bilder og konkrete	<ul style="list-style-type: none"> • Har mangelfull interesse for språk • Har mangelfull språkforståelse

<p>3 år</p>	<p>Barna skal videreutvikle sin begrepsforståelse og bruke et variert ordforråd</p> <p>Barna skal bli kjent med bøker, sanger, bilder, media m.m.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dele i grupper - Synliggjøre skriftspråket - Gå på biblioteket - Gjentakelse og repetisjon - Sanger, rim og regler - Lydbøker? - Eventyr og dramatisering 	<p>Bibliotek Bokstaver Tall Ipad m/ en voksen</p> <p>Utstyr som stimulerer til rollelek</p> <p>Sangbøker Eventyrbøker</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Har mangelfull interesse for språk • Ikke produserer ytringer på tre ord eller mer • Har vansker med å oppfatte språklige beskjeder • Er lite interessert i bøker og å bli lest for • Har problemer med å lære nye ord og har lite ordforråd for alderen
<p>4 år</p>	<p>Barna skal bruke sitt språk for å uttrykke følelser, ønsker og erfaringer, til å løse konflikter og å skape positive relasjoner i lek og annet samvær</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dele i grupper - Høytlesning/dramatisering - Medlesing (stille spørsmål med det vi leser) og gjengfortelling - Spille memory: Si hva som er på kortet før det legges ned igjen - Ha bøker lett tilgjengelig - Rim og regler - Gi språklige verktøy som barna kan ta med seg ved konflikter med andre barn eller voksne - Voksne må være rollemodeller 	<p>Lytteliker Være sammen (sosial kompetanse)</p> <p>Rim og tulleord</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Har mangelfull interesse for språk • Er vanskelig å forstå

5 år	<p>Barna skal få et positivt forhold til tekst og bilde som kilde til estetiske opplevelser og kunnskaper, samtaler, og som inspirasjon til fabulering og nyskaping</p> <p>Lytte til lyder og rytme i språket og blir fortrolige med symboler som tallsiffer og bokstaver</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dele i grupper - Førskolegruppe - Eventyr – lage og dramatisere selv - Vitser og gåter - Sangleker - Rim og regler - Lekeskriving. Øve på forbokstaver. - Jobbe med tall 	<p>Språksprell Snakkepakken Sangbøker Spill med bokstaver (?)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Har mangelfull interesse for språk • Er vanskelig å forstå • Har lite ordbøyninger og enkel setningsstruktur. • Leker med yngre barn
------	---	---	---	---

Vi bruker Alle Med-skjema på alle barna. Ser man at barna har noe vansker med språket, bruker vi TRAS-skjemaet. Husk å sjekke at foreldre samtykker til bruk av observasjonsskjema.

9.0 Begreper - oversikt

SEMANTIKK	Læren om språkets innholdsside og ord, fraser og setningers betydning. Vitenskap om hva ordene betyr.
FONOLOGI	Fonologi handler om språkets lydsystem. Barn med fonologiske vansker har problemer med å lære seg språkets lydsystem, og med å uttale ord rett. Disse barna kan være ganske vanskelige å forstå, men de har ikke selv problemer med å forstå det andre sier.
MORFOLOGI	Morfologi er læren om hvordan ord er bygd opp. Du kan for eksempel lage et nytt ord av to andre: søle + vann = Sølevann.
SYNTAKS	Syntaks er læren om hvordan ord kan bli satt sammen til fraser og setninger.
FUNKSJONSORD	<p>Funksjonsord kaller vi de ordklassene som stort sett har en grammatisk funksjon i setningen, det vil si at de er "hjelpeord" av ulik art. Til funksjonsorda regner vi for eksempel bestemmerord, preposisjoner, konjunksjoner og hjelpeverb.</p> <div style="border: 1px solid gray; padding: 10px; margin: 10px 0;"> <ul style="list-style-type: none"> • Bestemmerord hjelper oss å peke ut noe(n): <i>Jeg vil ha den isen!</i> • Preposisjoner er ord som <i>på, i, fra, om</i>. De hjelper oss å plassere innholdsorda i tid og rom: <i>Om våren sitter vi på verandaen og koser oss.</i> • Konjunksjoner hjelper oss å binde sammen ord og setninger: <i>Jeg kjører og Hans sitter på.</i> </div> <p>Hentet fra ndla.no</p> <p>Eks: I, på, til, en, et, er, skal, vil, har, og, om</p>
ARTIKULASJON	Uttalelsene av språklyd. Har du artikulasjonsvansker, har du vansker på det fonetiske området av språket. I dagligtalen vil vi gjerne si at barnet ikke snakker rent.
PRAGMATIKK/PRAGMATISKE VANSKER	<p>Ligger nært semantikk – semantikk fokuserer på språkets logiske innhold. Pragmatikk er kunnskap om <i>hvordan</i> språket brukes for å kommunisere.</p> <p>Pragmatisk kompetanse handler om hvordan</p>

vi utnytter kunnskap om verden, om situasjonen vi befinner oss i og om hva den vi snakker med vet, tenker og ønsker, når vi velger hvilke ord vi skal bruke.

Barn med pragmatiske vansker har problemer med å tilpasse språket sitt til situasjonen de er i, eller med å bruke språket på en sosialt adekvat måte

Evalueringsskjema Språkløyper

For:

Hvor er vi i arbeidet med språkløyper?	
Se i språkplanen under kjennetegn på god praksis i arbeid med gutter. Er vi der vi ønsker å være? Hva er vi god på? Hva mangler vi?	
Se i språkplanen under kjennetegn på god praksis i arbeid med flerspråklige barn Er vi der vi ønsker å være? Hva er vi god på? Hva mangler vi?	
Se i språkplanen – hvilke verktøy for måloppnåelse er vi flinke å bruke? Hvilke må vi bli bedre på å bruke?	
Frem til neste evaluering skal _____	
jobbe med:	